
Prisilna aktualnost: rak

Katolici, unatoč svom zaokruženom pogledu na svijet, osjećaju i stanovitu potrebu za aktualnošću. Lako je opaziti kako se određene teme šire, kako se o njima raspravlja te postaju aktualne. Izide neki važni dokument, proglasi se godina posvećena nekoj važnoj temi ili se donese neka važna odluka i već na svim stranama ključaju komentari, primjedbe, prijevodi i slično. To je način kako se aktualizira neko pitanje koje se čini zaboravljenim ili ga se smatra neopravdano zapostavljenim.

Za razliku od aktualnosti u politici, kulturi ili društvu, u ljudskoj egzistenciji pitanja aktualnog trenutka ne dolaze izvana. Nameću se iznutra. To često mogu biti društveno sasvim neprivlačne teme. One svejedno oblikuju naš život. Mogu biti i sasvim aktualne, ali im egzistencijalnu važnost otkrijemo tek kada smo sami pogođeni. Jedna takva prisilna aktualnost je rak.

Rak nije samo jedna bolest. Rak je mnoštvo bolesti. Premda naše vrijeme zazire od esencijalizma, predodžbe po kojoj mnogi slični fenomeni imaju nešto zajedničko, čini se da je upravo to slučaj s rakom i mnoštvom njegovih oblika: svima je zajednički nekontrolirani rast stanica. Uz to, stanice raka ne služe ničemu. Ne preuzimaju nikakvu funkciju u tijelu. Agresivno su vitalne. Rak – to je rast stanica bez kontrole. Rastu u beskonačnost, ali na račun našega života. Rastu brzo i divlje. Puno brže od zdravih stanica. Oduzimaju prostor i hranu zdravim stanicama. Jedu nas. Iz stanica raka probija bezobzirna vitalnost koja smrtno ugrožava normalan život.

Dijagnoza raka za pacijenta je poput pada u zarobljeništvo. Rak postaje zatvor koji čovjeku oduzima slobodu, kontrolira njegovo vrijeme i snage te na agresivan i hladan način preuzima kontrolu njegova života. Slika zatvora nameće se i zbog prisile kojom bolesnik svoj život dijeli na vrijeme prije bolesti i na bolest samu. Čak i oni koji imaju sreću i budu sasvim izlječeni, najčešće ostaju u zatvoru raka. Izlječenje ne znači i olakšanje. Negdje u dnu duše ostane pritajeni strah od njegova povratka. Tako rak i kada ode, kao da nastavlja

vladati strahom od povratka. Dok se čovjek hrva s rakom, iznimno mu je važno držati otvorenom nadu u izlazak iz bolesti. Zbog tog se razloga, kada prognoza razvoja bolesti baš i ne ostavlja prostora nadi u ozdravljenje, mnogi se liječnici sustežu otvoreno govoriti s pacijentom. Nije dobro zatvarati obzor nadi, misle oni. Tim više što doista postoje pozitivna iznenađenja i u liječenjima raka.

No, rak, osim slike zatvora, ima i drugu stranu. Rak ima snažnu sabirnu moć. Dočim se pojavi, sabire oko sebe pacijentove snage, njegovu obitelj, prijatelje, liječnike. Obuzme im vrijeme, razgovore i odnose. Pojavi se na jednom dijelu tijela, a dočim ga opazimo, okupira sve: tijelo, emocije, vrijeme, odnose, razgovore. Zahvati jednog člana obitelji, a oko njega se sabiru svi ostali sa svim svojim odnosima i poznanstvima. Najprije je nevidljiv, ali se vrlo brzo pretvori u središte koje sve vidljivo usmjerava na sama sebe.

Zadatak borbe protiv raka je jednostavan: pronaći način kojim bi se mogle odstraniti promijenjene stanice iz tijela, a da istovremeno ne oštetimo život zdravih. Zadatak je, čini se, jednostavno formulirati: izrezati rak iz tijela ili ga spržiti u tijelu. Hladno: operacijom ili vruće: zračenjem. I u oba slučaja dovršiti posao trovanjem stanica raka: kemoterapijom. Put do uspjeha je, međutim, težak i neizvjestan.

Razvoj borbe protiv raka opisao je Siddhartha Mukherjee u svojoj nagrađivanoj knjizi *Kralj svih bolesti. Biografija raka*. Cijelo su prošlo stoljeće nebrojeni inteligentni ljudi uložili golem trud u razumijevanje i borbu protiv ove bolesti. Nismo na kraju puta. Ne postoji još ni jedan lijek koji bi pobijedio rak, ali isto tako rak više ne znači smrtnu dijagnozu. Na mnogim je područjima učinjen golemi pomak. Mnogo je izlječenja, posebice kod rano otkrivenih stadija bolesti.

Rak ne dolazi izvana. On je naš u smislu da nastaje promjenama u genima naših stanica koji upravljaju njihovim dijeljenjem i, kako se čini, pogriješkama pri kopiranju kod dijeljenja stanica. Rak je mogućnost vezana uz naš život i rast. Procesi u tijelu kao što su starenje, obnavljanje, liječenje i reprodukcija tvore preduvjete da bi rak uopće bio moguć. Ozdravljenje od raka, pak, moguće je samo uz uvjet da razlikujemo i uzmožemo različito tretirati normalne i zloćudne stanice. Rak bi, međutim, mogao označavati granicu našega života koja nam je dana našim opstankom.

Mi vjerojatno ne umiremo od neke bolesti, nego obolijevamo jer smo smrtni. Stoljeće istraživanja, nada, poraza, silne energije duha i goleme organizacije, slučajna otkrića i dugogodišnja istraživanja da bismo došli do uvida kako smo samo obična i smrtna bića! Uspjeh borbe protiv raka ne moramo zamišljati kao konačnu pobjedu nad rakom, nego radije kao odgodu njegovih posljedica. Smrtni smo i

jednom ćemo zasigurno umrijeti. Ipak, nismo osuđeni na smrt prije vremena i u puno je slučajeva, čak i kad obolimo od raka, moguće izbjeći ranu smrt. Ako tako gledamo na borbu u kojoj se čovječanstvo uhvatilo u koštac s ovim kraljem svih bolesti, onda je ona djelomično uspješna.

Siddharta Mukherjee u svojoj biografiji raka priča priču o ovoj borbi. Opisuje njezin pojavak, razvoj, poraze i uspjehe. Osvjetljuje trud liječnika i farmaceuta da pronađu rješenja za smrtne zagonetke ove bolesti. Put koji je prošlo zapadno liječničko umijeće nije doveo do konačne i sveobuhvatne pobjede nad rakom, ali mnogima je život produžen, mnogima poboljšana kvaliteta života, a nemali broj je i sasvim izliječen. Otkriveno je mnoštvo važnih elemenata na koje možemo utjecati: pozornost na način života, svijest o štetnosti pušenja, pozornost na prehranu, oprez pri izlaganju suncu i slično. Otkriveni su i iskušani mnogi lijekovi. Nekima je život produžen za nekoliko desetljeća, a nekima ni sve medicinsko umijeće ni sav uloženi trud i novac nisu bili od značajnije koristi.

U cijeloj se biografiji raka nigdje ne pojavljuje Bog. I to je razumljivo, jer ovo nije priča ni o odnosu znanosti i religije, ni o traženju životnog smisla ljudi pogođenih rakom. Riječ je o opisu puta kojim je medicinska znanost došla tamo gdje se nalazi danas.

Pa ipak, pitanje o Bogu nije zanemarivo. Ono nije prvenstveno pitanje može li Bog ozdraviti od raka i, ako može, zašto to ne čini? Nije ni pitanje zašto to čini proizvoljno i na nepredvidiv način? Pitanje koje nam se nameće, dira drugi živac ljudske egzistencije. Dotiče našu smrtnost.

Rak je preuzeo na sebe svu metaforičnost ljudske krhkosti i smrtnosti pa se u njemu najjasnije zrcali tko smo i kakvi smo. Prvi susret s dijagnozom raka najčešće nas zatekne nespremne. Nemamo dovoljno znanja o bolesti, njezinu razvoju ili prognozama. Ne znamo što nas čeka u svakodnevnom životu. Izručeni smo bolesti koju ne poznajemo. Ona se već smjestila u našem tijelu. Bez pitanja, bez dopuštenja, bez najave. Tu je. U nama. Kao da je na svome. Ponaša se prema nama kao da smo u njezinoj vlasti. Rak nije samo kralj svih bolesti. On se nametne kao naš kralj. Oko njega se sve okreće. Doduše, ne klanjamo mu se niti mu služimo kako se služi nekom kralju, ali on svejedno obuzima svu našu pozornost. Najradije bismo ga svrgnuli, ali njegovo kraljevanje i jest u tome da nam svakodnevno pokazuje tko ima moć.

Rak se ugnijezdi i u našim odnosima. Neki odnosi već u prvom trenutku otkrića bolesti otpadnu, jednostavno postanu nevažni. Drugi odnosi postanu važni. Ljudi koje do tada nismo poznavali,

postanu nam glavni sugovornici s kojima tražimo odgovor na naša goruća pitanja.

Neki se odnosi dogode baš u vrijeme bolesti. Novi, nenadani susreti s licima koja nam odjednom naliče na poslanog anđela. Nismo ih poznavali, a oni su odjednom tu. Kao pomoć, potpora, ohrabrenje. Dođu gotovo niotkud, a postanu odjednom tako važni.

Bliski odnosi dobiju drukčiji ton. Ponekad i bliske ljude tek otkrijemo u vremenu bolesti. I naši se interesi mijenjaju. Zajedno s otkrićem raka spoznajemo jasnije nego ikada što nam je važno, a što nevažno.

U samom početku odnosa s bolešću koju tek upoznaje, čovjek se susreće i s valom najrazličitijih ponuda. Što je bolest teža, to je više onih koji nasrću na bolesnika sa svojim egzotičnim lijekovima, terapijama, imenima, praksama. To ide od egzotičnih biljaka i imena preko ezoterijskih praksi i gurua do osebnih i neortodoksnih liječnika. Svi oni u oboljelima vide moguće korisnike svojih ponuda. Ne radi se uvijek o izravnoj materijalnoj koristi, ali je stalno prisutno vrbovanje mogućih poklonika.

Neki u vrijeme kraljevanja raka otkriju odnos s Bogom. Odjednom im on postane važniji negoli ranije. Slute svoje granice, ali na granici otkriju i obzor smisla. On je nevidljiv kao i sam Bog, ali za njih sada postaje sve važniji i sve jasniji. Odnos prema bolesti sada više nije neposredan. Ide kroz odnos s Bogom. Vrijeme bolesti više nije obilježeno samo pasivnom izručenošću svojeglavoj i tiranskoj bolesti, nego čovjek otkriva što on sam može i što hoće. Otkriva da može činiti dobro. Nekad su to sasvim mala dobra, a nekad i najdragocjenije stvari cijeloga života: poklonjeno vrijeme, odnosi oslobođeni ozlojeđenosti i okrivljavanja, darovana pozornost.

U čemu je prisilna aktualnost ove bolesti nad bolestima? U tom što je sposobna u svakom trenutku, bilo koga, na vrlo različite načine prisiliti na pozornost. U trenu se pretvori u najaktualnije središte života.

Za razliku od truda, novca i široke angažiranosti u borbi protiv raka, kršćanski se način ophođenja s bolesnicima doima vrlo skromnim. Pa ipak, on zadire duboko. Ne pita se samo o mogućem izlječenju nego tapka za smislom života na njegovu rubu. Tu se sluti važnost živog susreta s Uskrslim. Ni sve dobivene bitke s kraljem bolesti ne mogu nas osloboditi susreta s vlastitom krhkošću i smrtnošću. Tko u tom susretu nazre odnos s Uskrslim, spoznaje kako ništa nije toliko aktualno kao ono što traje. *Nebo će i zemlja uminuti, ali riječi moje ne, neće uminuti* (Mk 13, 31).

Ante Vučković